

Warszawa, dnia 28 stycznia 2020 r.

Poz. 131

PROTOKÓŁ

**o zrównoważonym rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich
do Ramowej Konwencji o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat,**

sporządzony w Lillafüred dnia 12 października 2017 r.

Przekład

STRONY NINIEJSZEGO PROTOKOŁU

ZGODNIE ze swoimi zadaniami wynikającymi z Ramowej Konwencji o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat, zwanej dalej „Konwencją Karpacką” (Kijów, 2003 r.), w zakresie realizacji wszechstronnej polityki i współpracy na rzecz ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat;

ŚWIADOME wagi rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich dla regionu karpackiego w kategoriach gospodarki, aspektów społecznych, środowiska, dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;

ŚWIADOME różnorodności lokalnych zasobów naturalnych krajów karpackich, sytuacji na ich obszarach wiejskich oraz specyfiki i różnorodności praktyk rolniczych;

MAJĄC NA CELU promowanie działań i programów, które wykorzystują potencjał rolnictwa i obszarów wiejskich w celu zmniejszenia ubóstwa na obszarach wiejskich, zapewnienia i dywersyfikacji dochodów miejscowej ludności, podtrzymania żywotności regionów wiejskich i podnoszenia jakości życia, aby zachęcić ludzi do mieszkania i prowadzenia produkcji na obszarach górskich z wykorzystaniem lokalnych zasobów odnawialnych;

ZGODNIE z zapisami Konwencji Karpackiej, takimi jak Artykuł 7 dotyczący zrównoważonego rolnictwa i gospodarki leśnej, Artykuł 4 o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz Artykuł 11 poświęcony dziedzictwu kulturowemu i wiedzy ludowej;

BIORĄC POD UWAGĘ Wspólną Politykę Rolną Unii Europejskiej i cele dotyczące osiągnięcia bezpieczeństwa żywnościowego, poprawy żywienia i promowania zrównoważonego rolnictwa zawarte w Celach Zrównoważonego Rozwoju (CZR) na okres 2015 – 2030;

DOCENIAJĄC wysiłki i osiągnięcia w ramach Rady Europy mające na celu wsparcie żywotnych społecznie i gospodarczo obszarów wiejskich i utrzymanie działalności rolniczej poprzez działania w ramach polityki spójności Unii Europejskiej i konkretnych działań rolno-środowiskowych, a także płatności rekompensujących dla rolnictwa na obszarach górskich;

MAJĄC NA CELU przyczynienie się do skuteczniejszego wdrażania istniejących instrumentów prawnych oraz opierając się na programach międzynarodowych;

BIORĄC POD UWAGĘ, że działania na rzecz wsparcia i utrzymania zrównoważonego rozwoju w sektorze rolnictwa, ze zintegrowanym podejściem na obszarach wiejskich Karpat, nie mogą być skutecznie podejmowane przez tylko jeden kraj, lecz wymagają współpracy międzyregionalnej i transgranicznej;

ŚWIADOME wyzwania związanych ze skutkami zmian klimatu, takich jak zmiany w częstotliwości i dotkliwości susz, powodzi, ekstremalnych zdarzeń pogodowych i obniżone bezpieczeństwo żywnościowe i wodne;

UZNAJĄC potrzeby i interesy rolników na obszarach górskich oraz specyfikę agrobiznesu i życia na obszarach górskich;

ŚWIADOME wielu zagrożeń spowodowanych skutkami globalnych zmian, w tym powstających lub umacniających się barier dla przetwórstwa i sprzedaży typowych produktów na rynkach światowych;

UZNAJĄC zróżnicowanie praktyk rolniczych pomiędzy krajami karpackimi i w ich obrębie;

ŚWIADOME gospodarczego, ekologicznego i społecznego znaczenia wypasania przeżuwaczy oraz utrzymania i poprawy stanu górskich pastwisk i łąk;

UZNAJĄC potencjalną rolę rolnictwa w zapobieganiu erozji i degradacji gruntów oraz jego wkład w zarządzanie ryzykiem, a także jego rolę w zachowaniu jakości i ilości zasobów wód powierzchniowych i podziemnych;

ŚWIADOME ogólnej natury istniejących i przyszłych wyzwań dla działalności rolniczej i praktyk rolniczych, jak również dla obszarów wiejskich i wartości dodanej współpracy transgranicznej w zakresie wymiany karpaccich doświadczeń w uzyskiwaniu dostępu do światowych rynków żywności;

ŚWIADOME znaczenia unikania zmniejszania się populacji i porzucania działalności rolniczej na obszarach górskich przez młode pokolenia;

MAJĄC NA CELU współpracę na rzecz zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w oparciu o zasoby lokalne, zmiierzającą do ochrony tradycyjnych praktyk, wiedzy i gatunków, zachowania krajobrazów kulturowych oraz usprawnienia i promowania trwałego rozwoju gospodarczego;

PODKREŚLAJĄC i AKCENTUJĄC znaczenie kształceni przez całe życie we wszystkich obszarach działalności jako wstępnego warunku tego, by wszyscy zainteresowani mogli wnieść swój wkład w zrównoważony rozwój i lepszą przyszłość;

UZGODNIŁY, CO NASTĘPUJE:

Rozdział I

Cele, zasięg geograficzny i definicje

Artykuł 1

Cele i zasady

1. Zgodnie z Artykułem 7 Konwencji Karpacciej, celem Protokołu o zrównoważonym rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich (zwanego dalej „Protokołem”) jest utrzymanie gospodarowania ziemią zgodnego z tradycyjnymi sposobami jej uprawy w sposób zrównoważony, przynosząc korzyści obecnym i przyszłym pokoleniom.
2. Aby osiągnąć powyższy cel, Strony będą harmonizować i koordynować swoje działania na rzecz zintegrowanego gospodarowania zasobami ziemi, zwiększając integrację aspektów środowiskowych z politykami rolnymi, jednocześnie poprawiając jakość życia, wzmacniając lokalne gospodarki i społeczności, a także ochronę wartości przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego.
3. Strony będą w tym celu współpracować zwłaszcza na rzecz:
 - a) opracowywania, ulepszania i wdrażania właściwych dla danego obszaru strategii rozwoju obszarów wiejskich, charakteryzujących się integrującym, włączającym i całościowym podejściem, z uwzględnieniem specyficznych warunków gór i pogórza;

- b) zapewniania i realizowania wspólnych polityk promujących endogeniczny potencjał rozwojowy rolnictwa i obszarów wiejskich na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania;
- c) opracowywania i projektowania polityk i instrumentów w zakresie rolnictwa, uwzględniających aspekty środowiskowe;
- d) promowania zrównoważonych lub ekstensywnych praktyk rolno-środowiskowych oraz praktyk gospodarowania zasobami ziemi, a także produkcji ekologicznej w celu ochrony różnorodności biologicznej i różnorodności tradycyjnych krajobrazów kulturowych, a także naturalnych i półnaturalnych siedlisk, w tym pastwisk i obszarów chronionych;
- e) promowania zachowania i zrównoważonego wykorzystania zasobów genetycznych dla żywności i rolnictwa, lokalnych ras zwierząt domowych, odmian roślin uprawnych i odmian dziko rosnących;
- f) zakładania banków genów dla odmian lokalnych, jak również promowania rozprzestrzeniania i uprawy tych odmian;
- g) wdrażania działań na rzecz zachowania i promowania tradycyjnych praktyk rolniczych i związanej z nimi wiedzy tradycyjnej;
- h) wspierania lokalnych producentów rolnych w celu tworzenia krótkich łańcuchów dostaw, które stymulują lokalną gospodarkę i zwiększają chłonność regionu;
- i) promowania produkcji ekologicznej, lokalnych targowisk rolnych, producentów żywności tradycyjnej, rolnictwa wspieranego przez społeczności i innych form zrównoważonej produkcji żywności w małej skali;
- j) poprawy stanu zachowania tradycyjnej architektury i infrastruktury wiejskiej oraz wiejskiej sztuki i rzemiosła, w tym tworzenie ich regionalnych rejestrów (inwentaryzacja);
- k) promowania dywersyfikacji źródeł utrzymania na obszarach wiejskich, szczególnie poprzez powiązanie rolnictwa i turystyki, jak również wyrób i sprzedaż lokalnych produktów, dzieł sztuki i rękodzieła;
- l) wzmocnienia edukacji formalnej i nieformalnej, promowania zaawansowanych szkoleń i zdobywania kwalifikacji, w tym międzypokoleniowego przekazywania wiedzy, dostępu do lokalnych usług publicznych i usług doradztwa;
- m) promowania obejmującego całe Karpaty monitoringu obszarów rolniczych i wiejskich, a także ich rozwoju społeczno-gospodarczego;
- n) opracowywania lub promowania skoordynowanych programów i projektów badań naukowych;
- o) rozwijania transnarodowej sieci i platformy wymiany wiedzy;
- p) włączania celów zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich do innych polityk sektorowych;
- q) pobudzania innowacji w zakresie gospodarki odpadami i energią na obszarach wiejskich oraz promowania inteligentnej energii oraz bezodpadowych rozwiązań i systemów.

Artykuł 2

Zasięg geograficzny

1. Niniejszy Protokół stosuje się do regionu karpackiego (zwanego dalej „Karpatami”), określonego przez Konferencję Stron.
2. Każda ze Stron może rozszerzyć zastosowanie niniejszego Protokołu na kolejne części swojego krajowego terytorium poprzez złożenie deklaracji u Depozytariusza.

Artykuł 3

Definicje

1. „Agroturystyka” (turystyczne gospodarstwo rolne, turystyka w oparciu o gospodarstwa rolne, gospodarstwa wakacyjne) dotyczy pobytu w działającym gospodarstwie, pozwalającego na bezpośrednie interakcje pomiędzy gośćmi a rolnikiem/rodziną rolniczą w celu doświadczenia autentycznych czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa i rolniczego stylu życia.
2. „Agrobioróżnorodność” to podzbiór bioróżnorodności. Jest to wynik selekcji naturalnej i nowatorskiego sposobu hodowli oraz praktyk operacyjnych rolników, hodowców i rybaków.
3. „Rolnictwo dostosowane do zmian klimatu” to zintegrowane podejście do przewyższania powiązanych ze sobą wyzwań w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego i zmian klimatu, którego celem jest (1) zrównoważony wzrost produktywności, (2) stworzenie odpornych systemów rolnych i systemów bezpieczeństwa żywności poprzez działania zmierzające do przystosowywania się do zmiany klimatu oraz (3) usuwanie gazów cieplarnianych (łagodzenie).
4. „Rolnictwo wspierane przez społeczność” to wzajemne partnerstwo pomiędzy rolnikiem a obywatelami, które umożliwia bezpośrednie powiązanie produkcji z konsumpcją żywności. Osoby wspierające pokrywają na ogół roczny budżet operacyjny gospodarstwa poprzez zakup części sezonowych zbiorów. W zamian za to, gospodarstwo dostarcza im świeże produkty sezonowe.
5. „Konferencja Stron” oznacza Konferencję Stron Konwencji Karpackiej.
6. „Dziedzictwo kulturowe” jest związane z historią danego miejsca i zwykle obejmuje zarówno dziedzictwo przyrodnicze lub biologiczne, jak i kulturowe.
7. „Dywersyfikacja w rolnictwie” to ważna strategia zarządzania ryzykiem przez rolnika w celu wygenerowania dodatkowego przychodu, w oparciu o odpowiednie warunki w gospodarstwie lub poza nim.
8. „Środowisko aktywizujące” to zestaw wzajemnie powiązanych warunków - takich jak warunki prawne, organizacyjne, fiskalne, informacyjne, polityczne i kulturowe - które sprzyjają zrównoważonemu i efektywnemu zaangażowaniu podmiotów w proces rozwojowy.
9. „Podejście endogeniczne” to nowy paradygmat i koncepcja polityczna, sprzyjające endogenicznemu rozwojowi obszarów wiejskich, stanowiącemu symbol oddolnych procesów w regionach Unii Europejskiej, przyczyniających się do mobilizacji dostępnych lokalnie zasobów naturalnych i potencjału ludności wiejskiej.
10. „Rolnictwo ekstensywne” to sposób gospodarowania, który wykorzystuje tradycyjne metody i wymaga mniej nakładów pracy, inwestycji i nakładów zewnętrznych, na przykład stosowanie koncentratów paszowych, w porównaniu do intensywnych praktyk rolnictwa przemysłowego.
11. „Rolnictwo i leśnictwo o wysokiej wartości przyrodniczej” to koncepcja, która ocenia zmiany w zakresie i warunkach obszarów użytkowanych rolniczo i lasów o wysokiej wartości przyrodniczej w porównaniu do wartości bazowej, która odnosi się zarówno do pokrycia terenu (ziemia rolna i lasy), jak i dotyczących ich działań zarządczych.

12. „Zintegrowane gospodarowanie zasobami ziemi” oznacza badanie w sposób zintegrowany wszystkich sposobów wykorzystania ziemi celem osiągnięcia najbardziej efektywnych kompromisów i powiązania rozwoju społeczno-gospodarczego z ochroną i poprawą stanu środowiska.
13. „Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania” to tereny, na których produkcja lub działalność rolnicza jest trudniejsza ze względu na naturalne utrudnienia, np. trudne warunki klimatyczne, strome zbocza na terenach górskich, niska wydajność gleby.
14. „Siedliska naturalne” oznaczają obszary lądowe lub wodne wyróżniające się cechami geograficznymi, abiotycznymi i biotycznymi, które są całkowicie naturalne lub półnaturalne.
15. „Obserwator” znaczy obserwator zgodnie z definicją zawartą w Artykule 14 ustęp 5 Konwencji Karpackiej.
16. „Produkcja ekologiczna” to ogólny system zarządzania gospodarstwem i produkcją żywności, który łączy najlepsze praktyki środowiskowe, wysoki poziom bioróżnorodności, ochronę zasobów naturalnych, zastosowanie wysokich standardów dobrostanu zwierząt i metodę produkcji, zgodną z preferencjami niektórych konsumentów dla produktów wytwarzanych przy użyciu naturalnych substancji i procesów.
17. „Strony” oznaczają Strony niniejszego Protokołu.
18. „Obszary chronione” oznaczają przestrzeń geograficzną uznawaną, dedykowaną i zarządzaną, poprzez środki prawne lub inne skuteczne mechanizmy, w celu osiągnięcia długotrwałej ochrony przyrody wraz z występującymi tam usługami ekosystemowymi i walorami kulturowymi.
19. „Turystyka wiejska” oznacza wachlarz aktywności turystycznych odbywających się na wsi.
20. „Siedliska półnaturalne” to siedliska charakteryzujące się ekstensywnym rolnictwem/plonami, systemami uprawy o niskiej intensywności, rolnictwem o małym wpływie na otoczenie, zrównoważonymi systemami rolnictwa, gospodarowaniem o wysokiej wartości przyrodniczej, systemami/siedliskami, gdzie stosuje się tradycyjne systemy rolne ze zmniejszonym wpływem na środowisko, lub ze szczególnym uwzględnieniem dzikich gatunków.
21. „Krótkie łańcuchy dostaw żywności” stanowią alternatywę dla globalnie rozwijających się łańcuchów żywności, która kładzie nacisk na innowacyjną reorganizację sieci dostaw żywności, lokalne systemy gospodarowania lub sprzedaż bezpośrednią w celu zbliżenia producentów i konsumentów i relokacji produkcji rolno - spożywczej.
22. „Zrównoważone rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich” to zarządzanie i ochrona bazy zasobów naturalnych i zorientowanie zmiany technologicznej i instytucjonalnej na zapewnienie osiągnięcia i ciągłego zaspokajania potrzeb ludzkich obecnych i przyszłych pokoleń.
23. „Tradycyjne techniki gospodarowania” to historycznie rozwinięte techniki rolnicze, które mają na celu radzenie sobie ze specyficznymi dla danej lokalizacji warunkami w sposób zapewniający wystarczające i bezpieczne plony, w oparciu o mieszane, wzajemnie uzupełniające się uprawy.
24. „Łańcuchy wartości” identyfikują wszystkie działania podejmowane przez podmioty gospodarcze od koncepcji produktu lub usługi do momentu wykorzystania ich przez końcowych konsumentów.

Rozdział II

Zobowiązania ogólne

Artykuł 4

Polityki mające na celu utrzymanie, promowanie i zrównoważony rozwój sektora rolnego i obszarów wiejskich

1. Każda ze Stron zaktualizuje i wdroży na terytorium swojego kraju polityki mające na celu utrzymanie, promowanie i zrównoważony rozwój sektora rolnictwa i obszarów wiejskich, biorąc pod uwagę - zawsze gdy to możliwe - podejście zintegrowane i endogeniczne oraz korzystając z dobrych praktyk opracowanych i wdrożonych przez inne Strony. Strony wezmą pod rozwagę i wykorzystają skoordynowane strategie i mechanizmy promujące i wzmacniające zrównoważone gospodarowanie gruntami rolnymi, w szczególności na obszarach o wysokich wartościach przyrodniczych, bez uszczerbku dla żywotnych interesów społeczności zamieszkujących tereny górskie.
2. Strony będą promować wymianę informacji w zakresie dobrych praktyk pomiędzy instytucjami rządowymi i interesariuszami, która umożliwi zrównoważony endogeniczny rozwój obszarów wiejskich.

Artykuł 5

Włączanie celów zrównoważonego rozwoju sektora rolnego i obszarów wiejskich do polityk sektorowych

Strony będą wspierać włączanie celów zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich do innych polityk sektorowych.

Artykuł 6

Udział władz regionalnych i lokalnych oraz innych zainteresowanych stron

Każda ze Stron podejmie środki, w ramach własnej struktury instytucjonalnej, zmierzające do usprawnienia koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi instytucjami a regionalnymi i lokalnymi władzami, lokalnymi rolnikami i innymi zainteresowanymi stronami, mających na celu opracowywanie i wdrażanie polityk oraz wynikających z nich działań na rzecz zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, aby zachęcać do współodpowiedzialności i wzmacniania synergii.

Artykuł 7

Współpraca międzynarodowa

Strony będą popierać aktywną współpracę właściwych instytucji i organizacji na szczeblu międzynarodowym w zakresie zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Karpatach, w celu wykorzystania ich fachowej wiedzy do opracowania skutecznych rozwiązań wspólnych problemów na najbardziej odpowiednim szczeblu.

Rozdział III

Działania specjalne

Artykuł 8

Wdrażanie strategii rozwoju obszarów wiejskich dostosowanych do konkretnych lokalizacji

1. Strony będą wdrażały strategie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na szczeblu krajowym, które to strategie będą uwzględniały specyficzne dla danego terytorium warunki panujące w obszarach górskich, podgórszych i obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania.
2. Każda ze Stron będzie ułatwiać koordynację i współpracę pomiędzy wszystkimi odpowiednimi zainteresowanymi stronami w celu stworzenia i aktywacji otoczenia społeczno-gospodarczego sprzyjającego innowacji na obszarach wiejskich oraz tworzeniu sieci wartości dodanej, w szczególności pomiędzy sektorem rolnym a innymi znaczącymi gospodarczo sektorami na obszarach wiejskich, takimi jak rękodzielnictwo, handel, przemysł, infrastruktura i turystyka, w celu wykorzystania potencjałów endogenicznych, przy zastosowaniu zintegrowanego podejścia terytorialnego.

Artykuł 9

Ochrona tradycyjnych krajobrazów kulturowych i gospodarowanie nimi

1. Strony podejmą działania na rzecz gospodarowania i ochrony tradycyjnych krajobrazów kulturowych Karpat, charakteryzujących się niepowtarzalnymi cechami tradycyjnymi i wysoką wartością przyrodniczą, w tym występowaniem cennych ekosystemów górskich, siedlisk naturalnych lub cennych siedlisk półnaturalnych, w szczególności pastwisk, a także agrobioróżnorodnością, zasobami genetycznymi, odmianami roślin uprawnych i związaną z nimi tradycyjną wiedzą ekologiczną.
2. Strony będą wspierały zachowanie i stosowanie tradycyjnych praktyk rolniczych o niskiej intensywności oraz form gospodarowania krajobrazami kulturowymi i tradycyjnego wypasania przeżuwaczy.

Artykuł 10

Zintegrowane gospodarowanie zasobami ziemi

1. Każda ze Stron podejmie działania na rzecz promocji, rozwoju i wspierania zintegrowanego gospodarowania zasobami ziemi, biorąc pod uwagę zapisy innych Protokołów do Konwencji Karpackiej.
2. Strony będą podejmować działania na rzecz promowania włączenia i integracji rolnictwa dostosowanego do zmian klimatu, zarządzania ryzykiem i energii ze źródeł odnawialnych w obrębie gospodarowania i operacyjnych praktyk rolników.

Artykuł 11

Promowanie rolnictwa ekstensywnego i produkcji ekologicznej

Strony będą wdrażać środki mające na celu promowanie i rozwijanie praktyk rolniczych na rzecz rolnictwa ekstensywnego i produkcji ekologicznej w Karpatach.

Artykuł 12

Wiedza ludowa i tradycyjne praktyki

Strony będą podejmować działania na rzecz zachowania i promocji tradycyjnych praktyk rolniczych, małych gospodarstw rolnych, krajobrazów kulturowych, ludowej wiedzy ekologicznej i rolniczej, lokalnych ras zwierząt domowych i odmian roślin uprawnych, zrównoważonego wykorzystania roślin dziko rosnących i dzikich zwierząt, które stanowią istotne cechy gospodarcze i społeczne wiejskiego dziedzictwa kulturowego Karpat.

Artykuł 13

Marketing typowych produktów i usług rolniczych i wiejskich

1. Strony podejmą na swoich terytoriach działania, jak również będą współpracować na poziomie międzynarodowym, celem ulepszenia lokalnego i europejskiego marketingu i reklamy rolniczych i wiejskich produktów i usług, typowych dla regionu karpackiego, z uwzględnieniem celów zgodnych z Artykułem 11 ustęp 1 i 2 Protokołu o turystyce.
2. Strony będą współpracować w zakresie mechanizmów promocji wysokich standardów jakości dla produktów z regionu karpackiego.
3. Każda ze Stron przyjmie środki na rzecz promowania i wzmacniania poziomej, pionowej i międzysektorowej współpracy wzdłuż łańcuchów wartości, w celu włączenia wielu graczy regionalnych i osiągnięcia maksymalnego poziomu przetwarzania w regionie, aby zwiększyć lokalną i regionalną wartość dodaną w tych regionach.
4. Strony będą promowały rozwój lokalnych rynków żywności, skracając łańcuchy produkcji i dystrybucji, wspierając gospodarkę lokalną i regionalną.

Artykuł 14

Promocja agroturystyki i dywersyfikacji

1. Strony będą wspierały zrównoważoną turystykę wiejską i agroturystykę w celu stworzenia dalszych wzajemnych korzyści i współpracy pomiędzy drobnymi rolnikami, sektorem gastronomicznym i sektorem oferującym zakwaterowanie.
2. Strony będą promowały ramowe warunki sprzyjające dywersyfikacji oraz mechanizmy pozwalające drobnym rolnikom na świadczenie w swoich gospodarstwach alternatywnych usług.

Artykuł 15

Zapobieganie szkodliwym oddziaływaniom na powietrze, wodę, glebę, krajobraz i różnorodność biologiczną

Strony będą stosować zasady przezorności i zapobiegania, oceniając i uwzględniając możliwe wpływy, w tym kumulacyjne skutki dla powietrza, wody, gleby, krajobrazu i różnorodności biologicznej, tych projektów i działań na Karpaty.

Artykuł 16

Promocja edukacji formalnej i nieformalnej

1. Każda ze Stron podejmie działania na rzecz stworzenia środowiska umożliwiającego promowanie edukacji i międzypokoleniowego przekazywania wiedzy.
2. Strony będą wzmacniać współpracę lokalnych i krajowych instytucji i organów edukacyjnych w celu rozszerzenia i poprawy kształcenia, zaawansowanych szkoleń i zdobywania kwalifikacji przez osoby z różnych kręgów zawodowych („kształcenie przez całe życie”).
3. Strony będą promowały edukację i komunikację w celu podniesienia społecznej świadomości w zakresie lokalnych odmian roślin uprawnych oraz zwierząt, jak również zalet krótkich łańcuchów dostaw, oraz w celu podnoszenia świadomości na rzecz lepszego zarządzania ryzykiem.

Artykuł 17

Skoordynowane badania naukowe i transgraniczna wymiana informacji i doświadczeń

1. Strony będą współpracować w zakresie opracowywania, promowania i harmonizowania programów i projektów badawczych sprzyjających osiągnięciu celów niniejszego Protokołu.
2. Strony będą wspierać międzynarodową współpracę pomiędzy instytucjami naukowymi w zakresie lokalnej i regionalnej współpracy poziomej i pionowej w Karpatach, w szczególności w zakresie harmonizacji systemów monitoringu, tworzenia i harmonizacji baz danych oraz podejmowania wspólnych programów i projektów badawczych w Karpatach.
3. Strony będą promowały tworzenie skoordynowanych regionalnych rejestrów praktyk rolniczych i krajobrazów kulturowych, jak również wiejskich tradycji kulturowych i produktów w Karpatach.
4. Każda ze Stron będzie dzielić się z innymi Stronami niniejszego Protokołu informacjami dotyczącymi strategii i polityk, mających na celu zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Karpatach.

Artykuł 18

Wspólne programy i projekty

Zachęca się każdą ze Stron do uczestniczenia, stosownie do potrzeb i możliwości, we wspólnych programach i projektach obejmujących działania, o których mowa w Artykule 1 ustęp 1, 2 i 3 niniejszego Protokołu, wspólnie podjętych w Karpatach przez Strony.

Rozdział IV

Wdrażanie, monitoring i ocena

Artykuł 19

Wdrażanie

1. Każda ze Stron podejmie odpowiednie środki prawne i administracyjne w celu zapewnienia wdrożenia postanowień niniejszego Protokołu i będzie monitorować skuteczność tych środków.

2. Każda ze Stron zbada możliwości wspierania środkami finansowymi wdrażania postanowień niniejszego Protokołu.

Artykuł 20

Podnoszenie świadomości i dostęp do informacji

1. Strony będą promować edukację, dostęp do informacji i podnoszenie świadomości społeczeństwa w odniesieniu do celów, środków i wdrażania niniejszego Protokołu.

2. Strony zapewnią dostęp do informacji dotyczących wdrażania niniejszego Protokołu.

Artykuł 21

Spotkanie Stron

1. Konferencja Stron Konwencji Karpackiej będzie służyć jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu.

2. Strony Konwencji Karpackiej, które nie są Stronami niniejszego Protokołu, mogą uczestniczyć jako obserwatorzy w Konferencji Stron, służącej jako spotkanie Stron Protokołu. Jeżeli Konferencja Stron służy jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu, decyzje na podstawie niniejszego Protokołu podejmują tylko Strony Protokołu.

3. Jeżeli Konferencja Stron służy jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu, każdy członek prezydium Konferencji Stron, reprezentujący Stronę Konwencji, która w danym czasie nie jest Stroną Protokołu, będzie zastąpiony przez członka wybranego spośród Stron niniejszego Protokołu.

4. Regulamin Konferencji Stron stosuje się *mutatis mutandis* do spotkania Stron, jeżeli Konferencja Stron służąca jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu jednogłośnie nie zdecydowała inaczej.

5. Pierwsza sesja Konferencji Stron, służącej jako spotkanie Stron Protokołu, zostanie zwołana przez Sekretariat w połączeniu z pierwszą sesją Konferencji Stron, która jest zaplanowana po wejściu w życie niniejszego Protokołu. Kolejne zwyczajne sesje Konferencji Stron, służącej jako spotkanie Stron Protokołu, będą się odbywały w połączeniu ze zwyczajnymi sesjami Konferencji Stron, o ile Konferencja Stron służąca jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu nie zadecyduje inaczej.

6. Konferencja Stron, służąca jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu, będzie, w ramach swojego mandatu, podejmować decyzje potrzebne w celu popierania jego skutecznego wdrażania. Zrealizuje ona funkcje przypisane jej przez Protokół oraz:

(a) sformułuje zalecenia w sprawach niezbędnych w celu wdrażania niniejszego Protokołu;

(b) powoła takie organy pomocnicze, jakie uzna za stosowne w celu wdrażania niniejszego Protokołu;

(c) rozpatrzy i przyjmie, w miarę potrzeb, zmiany do niniejszego Protokołu, jakie uzna za stosowne w celu wdrażania niniejszego Protokołu; oraz

(d) zrealizuje wszelkie inne funkcje, jakie mogą być wymagane w celu wdrożenia niniejszego Protokołu.

Artykuł 22

Sekretariat

1. Sekretariat powołany na podstawie Artykułu 15 Konwencji Karpackiej będzie służyć jako Sekretariat niniejszego Protokołu.
2. Artykuł 15 ustęp 2 Konwencji Karpackiej dotyczący funkcji Sekretariatu stosuje się, *mutatis mutandis*, do niniejszego Protokołu.

Artykuł 23

Organy pomocnicze

1. Każdy organ pomocniczy ustanowiony przez Konwencję Karpacką lub na jej podstawie może, na podstawie decyzji Konferencji Stron służącej jako spotkanie Stron niniejszego Protokołu, służyć Protokołowi, w którym to przypadku spotkanie Stron wyszczególni funkcje, które będzie realizował ten organ.
2. Strony Konwencji Karpackiej, które nie są Stronami niniejszego Protokołu, mogą uczestniczyć w obradach każdego takiego organu pomocniczego w charakterze obserwatorów. Jeżeli organ pomocniczy Konwencji Karpackiej służy jako organ pomocniczy niniejszego Protokołu, decyzje na podstawie Protokołu będą podejmowane tylko przez Strony Protokołu.
3. Jeżeli organ pomocniczy Konwencji Karpackiej sprawuje swoje funkcje w odniesieniu do spraw dotyczących niniejszego Protokołu, każdy członek prezydium takiego organu pomocniczego reprezentujący Stronę Konwencji Karpackiej, która w tym czasie nie jest Stroną Protokołu, będzie zastąpiony przez członka wybranego spośród Stron Protokołu.

Artykuł 24

Monitorowanie zastosowania się do zobowiązań

1. Strony będą systematycznie raportować Konferencji Stron raporty dotyczące środków podjętych w związku z niniejszym Protokołem oraz rezultatów podjętych środków. Konferencja Stron określi terminy i formę składania takich raportów.
2. Obserwatorzy mogą przedstawiać Konferencji Stron lub Komitetowi Wdrożeniowemu Konwencji Karpackiej (zwanemu dalej "Komitetem Wdrożeniowym") wszelkie informacje lub raporty dotyczące wdrażania postanowień niniejszego Protokołu i ich przestrzegania.
3. Komitet Wdrożeniowy zgromadzi, oceni i przeanalizuje informacje istotne dla potrzeb wdrażania niniejszego Protokołu i będzie monitorować przestrzeganie postanowień niniejszego Protokołu przez Strony.
4. Komitet Wdrożeniowy przedstawi Konferencji Stron zalecenia dotyczące wdrażania Protokołu i niezbędnych środków na rzecz przestrzegania jego postanowień.
5. Konferencja Stron przyjmie lub zaleci takie niezbędne środki.

Artykuł 25

Ocena skuteczności postanowień

1. Strony będą systematycznie badać i oceniać skuteczność postanowień niniejszego Protokołu.
2. Konferencja Stron, służąca za spotkanie Stron niniejszego Protokołu, może rozpatrzyć przyjęcie stosownych zmian niniejszego Protokołu, jeżeli są one potrzebne do realizacji jego celów.
3. Strony będą ułatwiały zaangażowanie lokalnych władz i innych zainteresowanych podmiotów w proces o którym mowa w ustępie 1.

Rozdział V

Postanowienia końcowe

Artykuł 26

Związki pomiędzy Konwencją Karpacką a Protokołem

1. Niniejszy Protokół stanowi Protokół do Konwencji Karpackiej w rozumieniu Artykułu 2 ustęp 3 i zgodnie z Artykułem 7 ustęp 1, 2 i 6 Konwencji Karpackiej oraz w rozumieniu wszelkich innych stosownych artykułów tejże Konwencji.
2. Niniejszy Protokół będzie otwarty do podpisania u Depozytariusza od dnia 12 października 2017 roku do dnia 12 października 2018 roku.
3. Postanowienia Artykułów 19, 20, 21 ustęp 2 do 4 i Artykułu 22 Konwencji Karpackiej w sprawie zmian, wejścia w życie i wystąpienia z Konwencji oraz rozstrzygnięcia sporów stosują się *mutatis mutandis* do niniejszego Protokołu. Stroną niniejszego Protokołu może być tylko Strona Konwencji Karpackiej.

Artykuł 27

Zastrzeżenia

Do niniejszego Protokołu nie mogą być składane żadne zastrzeżenia.

Artykuł 28

Depozytariusz

Depozytariuszem niniejszego Protokołu jest Rząd Ukrainy.

Oryginał niniejszego Protokołu będzie złożony u Depozytariusza, który prześle poświadczone kopie wszystkim Stronom.

Sporządzono w Lillafüred dnia 12 października 2017 roku w jednym oryginalnym egzemplarzu w języku angielskim.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc w tym celu należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół

Protocol on Sustainable Agriculture and Rural Development to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians

THE PARTIES TO THIS PROTOCOL

IN ACCORDANCE with their tasks, arising from the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, hereinafter referred to as the “Carpathian Convention” (Kyiv, 2003), of pursuing a comprehensive policy and cooperating for the protection and sustainable development of the Carpathians;

AWARE of the importance of agriculture and rural development for the Carpathian region in terms of economy, social aspects, environment, natural and cultural heritage;

CONSCIOUS of the various natural, local resources in the Carpathian Countries, their rural realities and specificity and variety of agricultural practices;

AIMING at promoting measures and programs, which use the potential of agriculture and rural areas to reduce rural poverty, provide and diversify incomes to local population, sustain the viability of the rural regions and improve the quality of life to attract people to live and produce using local renewable resources in the mountain area;

IN ACCORDANCE with the provisions of the Carpathian Convention, such as Article 7 on sustainable agriculture and forest management, Article 4 on conservation and sustainable use of biological and landscape diversity, and Article 11 on cultural heritage and traditional knowledge;

TAKING INTO ACCOUNT the Common Agricultural Policy of the European Union and the goals of achieving food security, improving nutrition and promoting sustainable agriculture of the Sustainable Development Goals (SDGs) for the period of 2015 – 2030;

ACKNOWLEDGING the endeavours and achievements within the Council of Europe aiming to support socio-economic viable rural areas and maintaining agricultural activities through measures in the framework of European Union’s cohesion policy and specific agri-environment measures, and compensatory payments for agriculture in mountain areas;

AIMING at contributing to a more effective implementation of existing legal instruments, and building upon international programs;

TAKING INTO ACCOUNT that the efforts to support and to maintain sustainable development in the agricultural sector, with an integrative approach in the Carpathian rural areas, cannot be achieved by one country alone, and they require interregional and transnational cooperation;

AWARE of the challenges related to climate change impacts, such as changes in the frequency and severity of drought, floods, extreme weather events and reduced food and water security;

RECOGNIZING the needs and interests of mountain farmers and the specificity of agribusiness and livelihoods in the mountain areas;

AWARE of the many threats coming from impacts of global changes including raising or strengthening existing barriers for processing and selling typical products on global markets;

RECOGNIZING the diversity of agricultural practices among and within the Carpathian Countries;

AWARE of the economic, ecological and social importance of ruminant herding and the maintenance and improvement of mountain pastures and meadows;

RECOGNIZING the potential role of agriculture on prevention of erosion and land degradation and contribution to risk management and its role in the preservation of the quality and quantity of surface and groundwater reservoirs;

AWARE of the common character of the actual and future challenges for agricultural activities and practices as well as for rural areas and the added value of trans-boundary cooperation in exchanging Carpathian-wide experiences for accessing the global food markets;

AWARE of the importance of avoiding human depopulation and abandonment of farming in mountain areas by young generations;

AIMING to cooperate on the sustainable development of agriculture and of rural areas based on local resources to protect traditional practices, knowledge and species, to safeguard cultural landscapes and to improve and promote durable economic progress;

EMPHASISE and UNDERLINE the importance of lifelong learning in all fields of activity as a precondition that all involved people are able to contribute to sustainable development and a better future;

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

Chapter I

Objectives, geographical scope and definitions

Article 1

Objectives and principles

1. In accordance with Article 7 of the Carpathian Convention, the objective of the Protocol on Sustainable Agriculture and Rural Development (hereinafter referred to as “the Protocol”) is to maintain the management of land, traditionally cultivated in a sustainable manner, bringing benefits to present and future generations.
2. In order to achieve the above objective, the Parties shall harmonize and coordinate their efforts for integrated land resource management, enhancing integration of environmental concerns into agricultural policies while improving quality of life, strengthening local economies and communities, and conservation of natural values and cultural heritage.
3. The Parties shall, therefore, cooperate especially on:
 - a) Developing, amending and implementing site specific-rural development strategies characterized by an integrative, inclusive and holistic approach, taking into account the specific conditions of mountains and foothills;
 - b) Ensuring and achieving common policies of promotion of endogenous agricultural and rural development potential in less favoured areas;
 - c) Developing and designing agricultural policies and instruments that integrate environmental concerns;
 - d) Promoting the sustainable and/or extensive agro-environmental practices, land resource management practices and organic production to protect biological and traditional cultural landscape diversity, natural and semi-natural habitats including grasslands and protected areas;
 - e) Promoting the conservation and sustainable use of genetic resources for food and agriculture, local breeds of domestic animals, cultivated plant varieties and crop wild relatives;
 - f) Establishing gene banks for local varieties as well as promoting the propagation and cultivation of these varieties;
 - g) Implementing measures for preserving and promoting traditional farming practices and the related traditional knowledge;
 - h) Supporting local agricultural producers in order to develop short food supply chains which stimulate local economy and increase the retentiveness of the region;
 - i) Promoting organic production, local farmer markets, artisan food producers, community supported agriculture and other forms of small-scale sustainable food production;
 - j) Improving the conservation of traditional rural architecture, infrastructure and rural arts and crafts including regional inventories of them;

- k) Promoting the diversification of livelihood in rural areas particularly through linking agriculture and tourism, as well as the crafting and marketing of local goods, arts and handicrafts;
- l) Strengthening of formal and informal education, advanced training and qualification including intergenerational learning, access to local public services and advisory service;
- m) Promoting of a Carpathian-wide monitoring of the agricultural and rural areas and their socio-economic development;
- n) Developing and/or promoting coordinated scientific research programs and projects;
- o) Developing a transnational network and knowledge exchange platform;
- p) Integrating the objectives for sustainable development of agriculture and rural areas into other sectorial policies;
- q) Enhancing innovations in rural waste and energy management, and promoting smart energy and waste free solutions and systems.

Article 2

Geographical Scope

1. This Protocol applies to the Carpathian region (hereinafter referred to as “the Carpathians”), as defined by the Conference of the Parties.
2. Each Party may extend the application of this Protocol to additional parts of its national territory by making a declaration to the Depositary.

Article 3

Definitions

1. “Agritourism” (Farm Tourism, Farm-based tourism, Vacation farms) concerns the stay on a working farm enabling direct interaction between visitors or guests and the farmer/farming family to experience authentic agricultural activities and lifestyle.
2. “Agro-biodiversity” is a sub-set of biodiversity. It is the result of natural selection and inventive breeding developments and the operational practices of farmers, herders and fishers.
3. “Climate smart agriculture” is an integrative approach to address interlinked challenges of food security and climate change that aims at (1) a sustainable increase of productivity, at (2) resilient agricultural and food security systems through climate change adaptation measures and on (3) removing greenhouse gases (mitigation).
4. “Community supported agriculture (CSA)” is a mutual partnership between a farmer and citizens that enable a direct link between the production and consumption of food. Supporters usually cover a farm’s yearly operating budget by purchasing a share of the season’s harvest. In return, the farm supplies seasonal fresh products.
5. “Conference of the Parties (COP)” means the Conference of the Parties to the Carpathian Convention.
6. “Cultural patrimony” is related to the history of a site and consists usually of both a natural or biological and a cultural patrimony.
7. “Diversification in agriculture” is an important risk management strategy of the farmer to generate additional income based on appropriate conditions on or outside the farm.

8. “Enabling environment” is a set of interrelated conditions – such as legal, organisational, fiscal, informational, political, and cultural – which fosters a sustainable and effective engagement of actor’s capacities in development processes.
9. “Endogenous approach” is a new paradigm and a policy concept for endogenous rural development as a symbol for bottom up processes across EU regions for mobilising the locally available natural resources as well as the rural people’s potentials.
10. “Extensive farming” is a farming which uses traditional methods, and requires less labour, investments and external inputs like the application of concentrated forage compared to intensive agro-industrial farming practices.
11. “High nature value (HNV) farming and forestry” is a concept that assesses changes in the extent and condition of agricultural operated areas and forestry land with high natural value in relation to a baseline, which refers on both the respective land cover (farmland and forests) and the associated management activities.
12. “Integrated land resource management” means examining all uses of land in an integrated manner to make the most efficient trade-offs and to link social and economic development with environmental protection and enhancement.
13. “Less favoured areas (LFA)” are areas where agricultural production or activity is more difficult because of natural handicaps, e.g. difficult climatic conditions, steep slopes in mountain areas, or low soil productivity.
14. “Natural habitats” means terrestrial or aquatic areas distinguished by geographic, abiotic and biotic features, whether entirely natural or semi-natural.
15. “Observer” means observer defined under Article 14 paragraph 5 of the Carpathian Convention.
16. “Organic production” is an overall system of farm management and food production that combines best environmental practices, a high level of biodiversity, the preservation of natural resources, the application of high animal welfare standards and a production method in line with the preference of certain consumers for products produced using natural substances and processes.
17. “Parties” means Parties to this Protocol.
18. “Protected areas” are defined as a geographical space, recognised, dedicated and managed, through legal or other effective means, to achieve the long-term conservation of nature with associated ecosystem services and cultural values.
19. “Rural tourism” means a range of tourism activities which take place in the countryside.
20. “Semi-natural habitats” are habitats characterized by extensive agriculture/crops, low intensity farming systems, low impact agriculture, sustainable agricultural systems, high-nature-value farming, systems/habitats, where traditional agricultural systems with a reduced environmental impact or with a certain importance to wildlife species are applied.
21. “Short food supply chains” are an alternative to globally expanding food chains that emphasize innovative re-organisations of food networks, local farming systems or direct sales that aim at re-connecting producers and consumers and re-localising agricultural and food production.
22. “Sustainable Agriculture and Rural Development (SARD)” is the management and conservation of the natural resource base, and the orientation of technological and institutional change so as to ensure the attainment and continued satisfaction of human needs for present and future generations.
23. “Traditional farming practices” are historically developed agricultural techniques to cope with specific site conditions sustainably to provide sufficient and secure yields based on mixed crops that complement one another.
24. “Value chains” identify the full range of activities that economic units undertake to bring a product or a service from its conception to its end use by final consumers.

Chapter II

General Obligations

Article 4

Policies aiming at maintaining, promoting and sustainably developing the agricultural sector and rural areas

1. Each Party shall update and implement policies in its national territory aiming at the maintenance, promotion and sustainable development of the agricultural sector and rural areas, while taking into consideration whenever possible an integrative and endogenous approach and drawing upon good practices developed and implemented by other Parties. The Parties shall consider and utilize coordinated strategies and measures enhancing and strengthening the sustainable management of agricultural land, especially in High Nature Value (HNV) areas, without prejudice to the vital interests of the populations of mountain communities.
2. The Parties shall promote the exchange of information on best practices between governmental institutions and stakeholders that would enable a sustainable endogenous economic development of rural areas.

Article 5

Integration of the objectives of sustainable development of the agricultural sector and rural areas into sectoral policies

The Parties shall promote the integration of the objectives of sustainable agriculture and rural development into other sectoral policies.

Article 6

Participation of regional and local authorities and other stakeholders

Each Party shall take measures, within its existing institutional framework, to facilitate the involvement, coordination and cooperation between relevant institutions, regional and local authorities, local farmers and other stakeholders concerned in developing and implementing policies and the resulting measures for the sustainable development of agriculture and rural areas with the objective to encourage shared responsibility and to enhance synergies.

Article 7

International cooperation

The Parties shall encourage active cooperation among competent institutions and organizations at international level with regard to sustainable agriculture and rural development in the Carpathians, in order to use their expert knowledge for creating expedient solutions to common problems at the most suitable level.

Chapter III

Specific Measures

Article 8

Implementation of site-specific rural development strategies

1. The Parties shall implement sustainable rural development strategies on national level, which consider the site-specific conditions of mountains and foothills, and less favoured areas.
2. Each Party shall facilitate coordination and cooperation among all relevant stakeholders aiming at creating and enabling socio-economic environment for rural innovation and added value networks, in particular between the agricultural sector and other economically relevant sectors in rural areas, like the handicraft, trade, industry, infrastructure and tourist sectors, to capitalize endogenous potentials with an integrated territorial approach.

Article 9

Protection and management of traditional cultural landscapes

1. The Parties shall take measures for the protection and management of traditional cultural landscapes of the Carpathians with outstanding traditional features and of high ecological quality, including the presence of valuable mountain ecosystems, natural and/or valuable semi-natural habitats, in particular grasslands, agro-biodiversity, genetic resources, cultivated plant varieties and the related traditional ecological knowledge.
2. The Parties shall support the maintenance and application of traditional, low-intensity agricultural practices and forms of management of cultural landscapes, traditional ruminants grazing.

Article 10

Integrated land resource management

1. Each Party shall take measures to promote, enhance and foster integrated land resource management, taking also into account the provisions of the other Protocols to the Carpathian Convention.
2. The Parties shall take measures to promote the inclusion and integration of climate smart agriculture, risk management and renewable energies within farming and operational practices of farmers.

Article 11

Promotion of extensive farming and organic production

The Parties shall implement measures to promote and foster agricultural practices for extensive farming and organic production in the Carpathians.

Article 12

Traditional knowledge and practices

The Parties shall take measures for the preservation and promotion of traditional farming practices, small agricultural holdings, cultural landscapes, traditional ecological and agricultural knowledge, local breeds of domestic animals and cultivated plant varieties, sustainable use of wild plants and animals, which represent significant economic and social features of the rural cultural patrimony of the Carpathians.

Article 13

Marketing of typical agricultural and rural products and services

1. The Parties shall adopt measures in their territories and also cooperate at international level to improve the local and European-wide marketing and advertising of agricultural and rural products and services, which are typical for the Carpathian region considering the objectives in accordance with Article 11 paragraphs 1 and 2 of the Tourism Protocol.
2. The Parties shall cooperate on the promotion schemes of high quality standards for products from the Carpathian region.
3. Each Party shall adopt measures to promote and enhance horizontal, vertical and cross-sectoral cooperation along the value chains to integrate many regional actors and to attain the maximum degree of processing in the region, in order to enhance the local and regional added value in those regions.
4. Parties shall promote the development of local food markets, shortening the production and distribution chains, supporting the local and regional economy.

Article 14

Promotion of agritourism and diversification

1. The Parties shall promote sustainable rural tourism and agritourism with the objective to create further reciprocal benefits and cooperation between small farmers, gastronomy and accommodations.
2. The Parties shall promote framework conditions for diversification and measures to enable small farmers to provide alternative services at their farms.

Article 15

Prevention of adverse impacts on air, water, soil, landscape and biological diversity

The Parties shall apply the precaution and prevention principles by assessing and taking into consideration possible influences, including cumulative effect, on air, water, soil, landscape and biological diversity of those projects and activities that are likely to have adverse impacts on the Carpathians.

Article 16

Promotion of formal and informal education

1. Each Party shall take measures to create an enabling environment for the promotion of education and intergenerational learning.
2. The Parties shall strengthen cooperation of local and national educational institutions and bodies to extend and to improve education, advanced training and qualification of people from different working areas (“lifelong learning”).
3. Parties shall promote education and communication to raise public awareness on local varieties of cultivated plants and animals and on the advantages of local short food supply systems and raise awareness to improve risk management.

Article 17

Coordinated scientific research and trans-boundary exchange of information and experience

1. The Parties shall cooperate on developing, promoting and harmonizing research programs and projects, which help to achieve the objectives of this Protocol.
2. The Parties shall facilitate international cooperation among the scientific institutions with regard to local and regional horizontal and vertical cooperation in the Carpathians, in particular on the harmonization of monitoring systems, the provision and harmonization of databases, and undertaking common research programs and projects in the Carpathians.
3. The Parties shall promote coordinated regional inventories of agricultural practices and cultural landscapes as well as rural cultural traditions and products in the Carpathians.
4. Each Party shall share information on strategies and policies aiming at sustainable agriculture and rural development in the Carpathians with the other Parties of this Protocol.

Article 18

Common programs and projects

Each Party is encouraged to participate, according to its needs and possibilities, in common programs and projects on activities listed under Article 1 paragraphs 1, 2 and 3 of this Protocol jointly undertaken in the Carpathians by the Parties.

Chapter IV

Implementation, Monitoring and Evaluation

Article 19

Implementation

1. Each Party shall undertake appropriate legal and administrative measures for ensuring implementation of the provisions of this Protocol, monitor and evaluate the effectiveness of these measures.
2. Each Party shall explore the possibilities of supporting, through financial measures, the implementation of the provisions of this Protocol.

Article 20

Awareness raising and access to information

1. The Parties shall promote the education, information and awareness raising of the general public regarding the objectives, measures and implementation of this Protocol.
2. The Parties shall ensure access to the information related to the implementation of this Protocol.

Article 21

Meeting of the Parties

1. The Conference of the Parties of the Carpathian Convention shall serve as the meeting of the Parties to this Protocol.
2. The Parties to the Carpathian Convention that are not Parties to this Protocol may participate as observers in the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. When the Conference of the Parties serves as the meeting of the Parties to this Protocol, decisions under this Protocol shall be taken only by those that are Parties to it.
3. When the Conference of the Parties serves as the meeting of the Parties to this Protocol, any member of the bureau of the Conference of the Parties representing a Party to the Convention but not a Party to this Protocol shall be substituted by a member to be elected by and from the Parties to this Protocol.
4. The Rules of Procedure for the Conference of the Parties shall apply *mutatis mutandis* to the meeting of the Parties, except as otherwise decided by consensus by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol.
5. The first meeting of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be convened by the Secretariat in conjunction with the first meeting of the Conference of the Parties that is scheduled after the date of the entry into force of this Protocol. Subsequent ordinary meetings of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be held in conjunction with ordinary meetings of the Conference of the Parties, unless otherwise decided by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol.

6. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall make, within its mandate, the decisions necessary to promote its effective implementation. It shall perform the functions assigned to it by this Protocol and shall:

- (a) Make recommendations on any matters necessary for the implementation of this Protocol;
- (b) Establish subsidiary bodies or request for international cooperation with excellent institutions as it is deemed necessary for the implementation of this Protocol;
- (c) Consider and adopt, as required, amendments to this Protocol that are deemed necessary for the implementation of this Protocol; and
- (d) Exercise other functions as may be required for the implementation of this Protocol.

Article 22

Secretariat

1. The Secretariat established by Article 15 of the Carpathian Convention shall serve as the Secretariat of this Protocol.
2. Article 15, paragraph 2, of the Carpathian Convention on the functions of the Secretariat shall apply, *mutatis mutandis*, to this Protocol.

Article 23

Subsidiary bodies

1. Any subsidiary body established by or under the Carpathian Convention may, upon a decision by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol, serve the Protocol, in which case the meeting of the Parties shall specify which functions that body shall exercise.
2. Parties to the Carpathian Convention that are not Parties to this Protocol may participate as observers in the meetings of any such subsidiary bodies. When a subsidiary body of the Carpathian Convention serves as a subsidiary body to this Protocol, decisions under the Protocol shall be taken only by the Parties to the Protocol.
3. When a subsidiary body of the Carpathian Convention exercises its functions with regard to matters concerning this Protocol, any member of the bureau of that subsidiary body representing a Party to the Carpathian Convention but not a Party to the Protocol, shall be substituted by a member to be elected by and from the Parties to the Protocol.

Article 24

Monitoring of compliance with obligations

1. The Parties shall regularly report to the Conference of the Parties on measures related to this Protocol and the results of the measures taken. The Conference of the Parties shall determine the intervals and format at which the reports must be submitted.
2. Observers may present any information or report on implementation of and compliance with the provisions of this Protocol to the Conference of the Parties and/or to the Carpathian Convention Implementation Committee (hereinafter referred to as the "Implementation Committee").

3. The Implementation Committee shall collect, assess and analyse information relevant to the implementation of this Protocol and monitor the compliance by the Parties with the provisions of this Protocol.
4. The Implementation Committee shall present to the Conference of the Parties recommendations for implementation and the necessary measures for compliance with the Protocol.
5. The Conference of the Parties shall adopt or recommend necessary measures.

Article 25

Evaluation of the effectiveness of the provisions

1. The Parties shall regularly examine and evaluate the effectiveness of the provisions of this Protocol.
2. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol may consider the adoption of appropriate amendments to this Protocol where necessary in order to achieve its objectives.
3. The Parties shall facilitate the involvement of the local authorities and other relevant stakeholders in the process under paragraph 1.

Chapter V

Final Provisions

Article 26

Links between the Carpathian Convention and the Protocol

1. This Protocol constitutes a Protocol to the Carpathian Convention within the meaning of its Article 2 paragraph 3 and in accordance with article 7, paragraphs 1, 2 and 6 as well as any other relevant articles of the Carpathian Convention.
2. The Protocol shall be open for signature at the Depositary from 12 October 2017 to 12 October 2018.
3. The provisions of Articles 19, 20, 21 paragraphs 2 to 4 and Article 22 of the Carpathian Convention on amendments, entry into force and withdrawal from the Convention and on settlement of disputes shall apply mutatis mutandis to this Protocol. Only a Party to the Carpathian Convention may become Party to this Protocol.

Article 27

Reservations

No reservations may be made to this Protocol.

Article 28

Depositary

The Depositary of this Protocol is the Government of Ukraine

The original of the Protocol shall be deposited with the Depositary, which shall distribute certified copies to all Parties.

Done at Lillafüred on the 12th October 2017 in one original in the English language.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol